زمانی کوردی لەبەردەم ووشە بێگانەکاندا

شاخەوان شۆڕش

بەرلەوەی بچمە ناو بابەتەکە، دەمەوێ ئەوە رابگەیەنم کەوا ئەوەی لێرەدا باسی لێکراوە، تێگەیشتن و بیروبۆچوونێکە لە روانگەی خوێندەوارێکی کوردەوە. واتە من وەکو خوێنەر یا خوێندەوارێکی کورد هاتوومەتە ناو بابەتەکە.

زمان یەکێکە لەفاکتەرە زۆر گرنگەکانی بەنەتەوەبوون، یا بەواتایەکیتر زمان یەکێکە لەبەها گرنگەکانی چەمکی نەتەوە (ناسیۆن)، بۆیە پێویستە لەلایەك بەچاوی بەرپرسی و وریایەکی زۆرەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ زماندا بکرێ، لەلایەکیتر پارێزگاری، پاککردنەوە و پاکراگرتن، هەروەها گەشەپێکردن و پێشخستنی زمان ئەرکێکی لەپێشی زمانزانەکانە. لەو بارودۆخەی ئەمڕۆماندا کەدەزگایەکی یا ناوەندێکی سەرەکی نییە ئەم ئەرکەی زمان بگرێتە ئەستۆ و بۆ ئەم مەبەستە تەرخانکرابێ، بۆیە دەکرێ بگوترێ ئەمە ئەرکی سەرشانی هەموو ئەو نووسەر و روناکبیرانەیە کە بەتەنگ زمانی کوردیەوە دێن و لە ئازارەکانی چەوساندنەوەی نەتەوایەتی دەگەن. لێرەدا نامویست گشتگرانە بڵێم هەموو نووسەر و روناکبیرێك، چونکە رەنگە نووسەر هەبێ ئەمە بەگرفتی خۆی نەزانێ، یا کێشەی نەتەوایەتی هێندە لاگرنگ نەبێ. مەبەستم هەموو ئەوانەیە کە بەشێوەیێ لەشێوەکان لەئازارەکانی نەتەوەی کورد دەدوێن. ئەرکی سەرشانە چونکە ئەمە بەشێکی گرنگی خەباتی رزگاری نەتەوایەتییە. بەواتایەکیتر ئێمە وەکو نەتەوەیەکی ژێردەست کەوتووینەتە بەر شاڵاوی تواندنەوە لەهەموو ئەو بوارانەی کەبەهای گرنگن بۆ نەتەوە (ناسیۆن) و بەنەتەوەبوونمان. بۆیە خەباتی نەتەوایەتیمان پێویستە لەهەموو بوارەکانەوەبێ و لەهەموو بوارەکانەوە بەرەنگاری ئەم تواندنەوەو پاکسازییە ببێتەوە، کە نەتەوە داگیرکەرە باڵادەستەکان پیادەی دەکەن.

دیارە بەهاکانی نەتەوە زۆرن، گرنگەکانیان: زمان، خاك، مێژوو، ئاین، ترادیسیۆن و کەلتووری هاوبەش، هەستی نەتەوایەتی هاوبەش. وەك دیارە بەهای تریش هەن کەبۆ بەنەتەوەبوون گرنگن، هەندێکیان گەر لەزمان گرنگتر نەبن چیان لەزمان کەمتر نییە. هەر یەکێك لەم بەهایانە پێویستیان بەگرنگی پێدانی تایبەت هەیە.

بەهۆی ئەم ماوە دوورودرێژەی ژێردەستەیی کوردستان، زمانی کوردی هەرگیز نەیتوانیوە ببێتە زمانی سەرەکی واتە زمانێ کە لەبوارەکانی نووسین، زانست و دەسەڵاتدا جێگای یەکەمی پێبدرێ. بەکورتی لەم ماوەیەی ژێردەستیەیدا زمانەکانی عەرەبی، تورکی و فارسی زمانی باڵادەست بووینە، هەرچی زمانی کوردییە رێزی نەگیراوە کەم بایەخ ماوەتەوە. ئەم کەم بایەخیەی زمانی کوردی لەبوارەکانی رامیاری، ئابووری، ئاین و کۆمەڵایەتیدا وایکردووە گەلێ لەنووسەرانی یا"روناکبیرانی" کوردی ئەم سەردەمانە بایەخ بەزمانی کوردی نەدەن. ئەمە وامایەوە تا لەسەدەی حەڤدەهەمدا، هۆزانڤان و رۆشنبیر خانی بە هۆنراوە کوردیەکانی بانگی یەکگرتنی نەتەوەی کوردی کردو هەوڵیدا سەنگایی و کەسایەتی مرۆڤی کورد بەرزبکاتەوە، هەروەها لەسەدەی نۆزدەهەمدا هۆزانڤان و رۆشنبیر نالی بریاریدا هۆنراوەکانی خۆی بەزمانی کوردی، زمانی سادە و شیرینی خەڵك بهۆنێتەوە. کە دەفەرموێ:

کەس بەئەلفازم نەڵێ خۆکوردییە خۆکردییە

هەرکەسێ نادان نەبێ خۆی تالیبی مەعنا دەکا

ئەو زانیاریانەی بەدەستەوەن ئەوە دەردەخەن کەهەوڵی رۆشنبیرانی کورد بەمەبەستی بەرزکردنەوە و زندووکردنەوەی زمانی کوردی لەسەردەمی ئەوانەوە دەست پێدەکات. ئەو هەوڵە پیرۆزەی زندووکردنەوە و پێشخستنی زمان لەو ساتەوە درێژەی هەیە، بەڵام بەهۆی باڵادەستی نەتەوە داگیرکەرەکان لەوساوە تا ئەمرۆ، ئەم هەوڵە کۆسپی زۆری بۆ دروستکراوە و هەندێجار تارادەیەکی کوشندە سەرکوتکراوە.

دیارە بەهۆی زیاتر هوشیاربوونەوەی نەتەوەی کوردو دەستکردن بەخەباتی رزگاری نیشتیمانی، زمانی کوردی بەگشتی بەرەو بوژانەوە و گەشانەوە هەنگاوینا. لەپەنجاکان، شێستەکان و حەفتاکانی سەدەی رابردوودا زمانی کوردی بەتایبەتی لە خوارووی کوردستاندا و بەهۆی ئەو ئازادیە کەمەی کەپێی رەوابینرا، زۆر بەرچاوانە گەشەیکرد. ئەو شێوە نووسینەی کە

ئەمڕۆ لەخوارووو و ڕۆژهەلاتی کوردستان پەیرەو دەکرێ، لەچاکە و کۆششی نووسەران و ڕوناکبیرانی ئەوساوەیە. ئەوان توانیان بنچینەیەك بۆ ڕێزمانی کوردی دابرێژن و تارادەیەکی باش گەشە بەزمانەکە بکەن. بەلاّم هەولّەکەیان کەموکوڕی و هەلّەشی تیا هەبووە، ئەمەش شتێکی چاوەڕوانکراوەو هیچ کارێکی بابەتی و زانستیانە نییە بێکەموکوری بێت. بۆیەش زمان وەك هەر بوارێکیتری زانستی، بەردەوام پێویستی بەچاککردن و گەشەپێکردن هەیە. نموونەی ئەو هەلاّنەی کەوتنە ناو زمانی کوردی، دەتوانرێ لەچەند لایەنێکەوە سەیر بکرێن، لەوانە:

1– هێنانی هەندێ ووشەی عەرەبی و چەسپاندنی لەناو زمانی کوردی. ئەو ووشانە گەلێکیان بەرامبەریان بەکوردی هەیە کە دەبووایە بەهیچ شێوەیەك ووشە عەرەبیەکە زالّنەکرێتە سەر کوردیەکە، نمونە: حیزب، شاعیر، شیعر، سیاسەت هتد. . .

2– هێنانی هەندێ ووشەی عەرەبیتری وەك بۆ نمونە: وەزیر، وەزارەت، حکومەت، دەولەت هتد. . ڕەنگە هێنانی ئەو ووشە عەرەبیانە ئەوەبووبێ کە لەلایەك ووشەی کوردی بەرامبەر نەبووە، لەلایەکیتر دەستیان نەگەیشتووەتە سەرچاوەی ڕەسەنی ووشە هاتووەکە، تاکو بتوانن ووشەکە وەکو سەرچاوە ڕەسەنەکە بەکار بهێنن، ئیتر بەهەر هۆیەکبێ ئەم ووشانە هاتنە ناو زمانی کوردی و جێگایان پێدرا، کەدەکرا ئەو ووشانە وانەبن.

3– وەرگێرانی کتومتی ووشەیی بۆ ووشەیەکی بێگانە بەتایبەتی عەرەبی، واتە دۆزینەوەی ووشەیەك کە واتای ووشەکە وەك ووشە بدا. لەروانگەیەکی بابەتیانەوە، یەکەم: وەرگێران چاکتر وایە بۆ ووشە ڕەسەنەکە بکرێ، واتە وەرگێران بۆ ئەو ووشەیەی کەئۆرگینالّە، نەك ووشەیەکی وەگێڕدراو. دووەم: چاکتروایە زیاتر بیر لەفەرمانی ووشە بێگانەکە یا فەرمانی ئەو کارە بکرێتەوە کەووشەکەی بۆ بەکاردەهێنرێ، ئەوجا ووشەیەکی کوردی بۆ دابنرێ کەگونجاوبێ لەگەلّ فەرمانەکە و پڕبەپێستی کارەکەبێ.

پێویستە بگوترێ کەوا ئەو گەشەکردنەی زمانی کوردی لەخوارووی کوردستاندا لەزۆر کاتدا لەژێر سایەو چاودێری داگیرکەردا بووە، بۆیە کۆسپ خراوەتە بەردەمی دلّسۆزانی زمان و تەنگوچەلّەمەیان بۆ دروستکراوە. دیارە ئەو ئازادیەش کەپێیان ڕەوابینراوە، سنووردرابووە.

زمان یەکێکە لەو بەهایانەی نەتەوە کەوا بەردەوام لەگۆڕاندایە، ئەمەش زمانی کوردی وەك هەر زمانێکیتر دەگرێتەوە. ئەم پرۆسیسی گۆرانکاریە پەیوەستدارە بەگۆڕانە کۆمەلاّیەتی، ئابووری، ڕامیاری و ئایینیەکان. بەهۆی ئەم گۆرانکاریانە، کە بەتایبەتی لەبوارەکانی تەکنەلۆژیاو میدیادا زیاتر بەرچاودەکەون، مانگانەو سالاّنە بەدەیان و سەدان ووشەی نوێ دەهێننە ئاراوە. هاتنی ئەو ووشەو چەمکە نوێیانە ئەوە دەخوازن کەوا هەر نەتەوەیەك لەفەرهەنگی سالاّنەی خۆیدا تۆماریان بکا، جا بەو شێوەیەی کە لەلایەن زمانزانانی ئەو شوێنە پەسند دەکرێن. پاشان ئەو فەرهەنگە نوێیە بکەوێتە بەردەستی خوێندەوارانی ئەو ولاّتە، تاکو خوێندەواران بتوانن سوود لەووشە نوێکان بەشێوەیەکی ڕاست و دروست وەربگرن، واتە چ شێوازی نووسین یا گوتن. بەم شێوەیە فەرهەنگەکە بۆ زمانەکە دەبێتە ستانداردێك.

بۆ نمونە لەدانیمارك هەرکاتێ خوێندەوارێك ڕووبەڕووی ووشەیەکی نوێ دەبێتەوەو لەشێوازی نووسین و گوتنی هەرەوەها واتای ووشەکە ناگا، یەکسەر پەنادەباتە بەر فەرهەنگەکەی و چی لەفەرهەنگەکەدا نووسراوە ئەوە پەیرەو دەکا.

واتە ووشەکە جگە لەوەی کەواتاکەی ڕوونکراوەتەوە، بە دانیمارکی کراوەو ئامادەیە بۆ بەکارهێنان. ئەو ووشانە لەزۆربەی بارەکاندا وەکو سەرچاوە ئۆرگینالّەکە واتە ڕەسەنەکە بەکاردەهێنرێن. گەر ووشەیەکی دانیمارکیشی بۆ دابنرێ، ئەوا زیاتر بیر لەفەرمانی یا ئەرکی ووشەکە دەکرێتەوە، نەوەکو وەرگێڕانێکی وشك و کتومتی ووشەیی.

دیارە لەولاّتێکی وەك دانیمارك بەسەدان پسپۆڕ و شارەزای زمان هەیەو زۆربەشیان پشتگیری ئەم پرۆسیسە دەکەن. خوانەخواستە من بەراوردی دانیمارك و کوردستان وەکو یەك ناکەم و نالّێم توانای ئێمە وەکو ئەوانە، بەلاّم باشە پیاو بزانێ، چۆن نەتەوەیەکی هۆشیار هەلّسوکەوت لەگەلّ زمانەکەی خۆیدا دەکات و بەرەوپێشی دەبات.

بە هۆی ئەوەی نەتەوەی کورد لەزۆرکاتی مێژوودا ژێردەست بووە، بەهەمان شێوەش زمانەکەی نەیتوانیوە هەناسەیەکی ئازادانە هەلّکێشێ، بۆیە گەلێ ووشە هەن بەتایبەتی لەبوارە زانستیەکاندا نوێ نین و دەگەڕێنەوە بۆ سەدەکانی ڕابردوو،

www.kurdistannet.org

بەڵام بۆ ئێمە نوێن و ئێستا زمانی كوردی پێیان ئاشنا دەبێ. جا ئەو ووشە كۆنانەی كەبۆ كورد نوێن، هەروەها ووشە نوێكان كە بەردەوام لەزیادبووندان، هەموویان وەك شالاوێك روویان لە زمانەكەمان كردووە. ئێ زمانی كوردیش دەبێ پێشوازی لەم ووشەو چەمكە نوێیانە بكا، گەر بیەوێ بەتێروتەسەلی لەبوارە زانستیەكان و گۆڕانكاریەكانی دەوروبەری بگاو لەكاروانی گەشەكردنی زمانەكانیتری جیهان دانەبڕێ.

دیارە پێداویستیەكانی سەردەم ئەوەیان سەپاندۆتە سەر زمانی كوردی، زمانی كوردیش بە شێوەیێ لەشێوەكان ئەو ووشەو چەمكە نوێیانەی تاڕادەیەك وەرگرتووەو وەردەگرێ، بەڵام تاڕادەیەك بەشێوەیەكی چەوت و ناگونجاو.

شایانی گوتنە جگە لەو ووشە نوێیانە، گەلێجار ووشەی عەرەبی بەبێ هیچ هۆیەكی هۆشمەندانەو گونجاو، لەناو زمانی كوردیدا زۆردیار و زەقن. ئەمەش لەهەموو لایەنەكانی ڕاگەیاندنی كوردیەوە بەڕاشكاوی دەكەونە بەرچاو، بۆنمونە لەكەناڵی تەلەڤیزیۆن، ڕادیۆ، گۆڤارو ڕۆژنامە، كۆرو سیمینار، ووتەی مامۆستای زانكۆكان، ووتەی بەرپرسی پارتەكان هتد. . .

ئەو دیاردەیەی هاتنی ووشەی عەرەبی بەم شێوە بەربڵاوە بۆ ناو زمانی كوردی، گەیشتووەتە ئاستێ كەئێستا لەناو هەڵبەستی كوردیش دەكەونە بەرچاوو بۆتە مۆدیل! ئەمە ئەوە دەردەخا كەڕاگەیاندنی كوردی و مرۆڤی كورد تا چ ڕادەیەكی زۆر كەوتۆتە ژێر كاریگەری بیر و ڕاگەیاندنی عەرەب و زمانی عەرەبی.

ئەو ووشە عەرەبیانە زۆرناڕەوایانە دەهێنرێن و لەشوێنی ووشە كوردیەكاندا دەسەپێنرێن. لەهەندێ باردا ووشەی كوردی گونجاو هەن كەچی ووشە عەرەبیەكە جێگەی ووشە كوردیەكە داگیردەكا. لەڕاستیدا هێنانی ووشەی عەرەبی و دانانی لەشوێنی ووشەی كوردی بەعەرەبكردنی زمانی كوردییە. نمونەی ئەو ووشانە: ئەقلیم، مەراسیم، ئیشكالیات، فكری، عەقل، مەكتەب، قسم، تەمەننا، مەنفا، متابەعە، حالەت، خەلیج، فەزا، علمانی هتد. . .

دیارە نمونەی لەم جۆرە ووشانە زۆرن، شایانی باسە ئەم ووشانە هەرهەموویان بەرامبەریان بەكوردی هەیە و ووشە كوردیەكانیش زۆر بەتام و چێژترن. بەكورتی هەرچۆنی بێ و بەهەر شێوەیەكبێ چاكترن و گونجاوترن چونكە كوردین.

دیاردەیەكیتر كەبەتایبەتی لەبابەت و لێكۆڵینەوە زانستیەكاندا دەكەونە بەرچاو، ئەوەیە هەندێ ووشە ڕاستەوخۆ لەزمانی عەرەبییەوە دەهێنرێ و بەسەر زمانی كوردیدا دەسەپێنرێ. ئەو ووشانەش لەبنچینەدا لەزمانیترەوە بەتایبەتی ئینگلیزی، فەرەنسی و زمانە ئەوروپیەكانیتر سەریان هەڵداوە. عەرەب هاتووە ئەو ووشانەی بەگوێرەی تێگەیشتنی زمانەكەی خۆی وەرگێڕاوەتە سەر عەرەبی و بۆخۆی بەكاریدەهێنێ، كوردەكەش ڕێك و ڕاست دەچێ ئەم ووشە وەرگێڕدراوە عەرەبییە دەهێنێتە ناو زمانەكەی خۆی وەكو ئەوەی زمانە عەرەبییەكە سەرچاوەی ڕەسەنی ووشەكەبێ. نمونە: نوخبە، مەدەنی، مەعریفە، ئەخلاقی، عەقلانیەت، نەوعیەت، عەولەمە هتد. . . پێویستە بگوترێ ئەم ووشە عەرەبیانە تێگەیشتنێكی عەرەبی دەگرنەخۆیان، كەكوردەكە بێ یەكودوو وەریدەگرێ، ئەم تێگەیشتنە عەرەبیەش لەگەڵ خۆیدا دەهێنێتە ناو زمان و جۆری بیركردنەوەی مرۆڤی كورد. یا هەندێ جار كوردەكە هەڵدەستێ بەوەرگێڕانی ووشە عەرەبییەكە كەخۆی ووشەیەكی وەرگێڕدراوە، واتە كوردەكە ووشەكە بۆ جاری دووەم وەردەگێڕێ كەڕەنگە ببێتەهۆی زیاتر دووركەوتنەوە لەمەبەستی سەرەكی ووشە ڕەسەنەكە خۆی. بۆنمونە كورد هەندێجار لەجیاتی ووشەی عەرەبی"نوخبە" كەخۆی ووشەیەكی وەرگێڕدراوە، ووشەی هەڵبژاردە بەكاردەهێنێ. ڕەنگە ووشەی هەڵبژاردە زۆر ناگونجاو نەبێ، بەڵام باشترین ووشەش نییە.

دیارە عەرەب چی بۆخۆی بەكاردەهێنێ و چۆن ووشە وەردەگێڕێ لای من گرنگ نییە، بۆیە نامەوێ بچمە ناو ئەوەی ئایا ئەم ووشەیە گونجاوە یا نا. ئەوەی لای من گرنگە ووشە كوردیەكەیە. ووشەی"هەڵبژاردە" ووشەیەكی پانوپۆڕەو دەكرێ گەلێ واتای بۆ دابنرێ. مەبەست لە هەلبژاردە چییە؟ بەهەڵبژاردەی تیپی تۆپی پێی وڵاتیش دەگوترێ هەڵبژاردە. ئایا ئەوانە خەڵكێكن بەدەنگدان هەڵبژێردراون؟ ئایا ئەوانە هەڵبژێردراون لەلایەن دەزگایەكی یاساییەوە؟ ئایا ئەوانە سەر بەگروپێكی تایبەتن؟ ڕەنگە ووشەی"هەڵبژاردە" واتایتری لەلایەن خوێنەرەوە بخرێتە پاڵ. بەڵام ئایا ووشەكە لەبنچینەدا چییەو سەرچاوەكەی لەكوێیە؟

www.kurdistannet.org

ووشه ئۆرگیناڵەکە خۆی"ئێلیت"ـە (Elite) کە لەبنچینەدا ووشەیەکی فەڕەنسیەو لەسەدەکانی رابردووەوە سەری هەڵداوە. واتای ووشەی ئێلیت بەکورتی: باشترین و زیرەکترین بەش لەناو گروپێکی دیاریکراودا. واتە ئێلیت دەکرێ بەباشترین و زیرەکترین کەسانی ناو گروپێکی سەربازی بگوترێ! بەهەمان شێوە دەتوانرێ بەباشترین و زیرەکترینی نێوان گروپێکی یاریزانانی باله بگوترێ! یا بەباشترین و زیرەکترینی نێوان دەستەیەکی بازرگان بگوترێ، یا بۆ بەدەسەڵاتترین کەسانی گروپێك بەکاربهێندرێ! بەکورتی ئێلیت لەهەموو بارودۆخێکدا پەیوەستدارە بەگروپێکی دیاریکراوەوە، هەروەها ئەو کەسانەی کە بەئێلیت دادەنرێن مەرج نییە هەڵبژێردراوبن، مەرج نییە بەڵگەنامەی ئەکادیمیان هەبێ.

ووشەی ئێلیت یەکێکە لەو ووشانەی کەبوونەتە نێونەتەوەیی و گەلێ لەنەتەوەکانی جیهان وەکو خۆی بەکاری دەهێنن. ئەو نەتەوانە هەندێکیان خاوەنی زمانی دەوڵەمەندن، هەروەها خاوەنی بەهەزاران شارەزا و زانای زمانن. ئەوان بەو پشت ئەستووری و دەوڵەمەندیەی خۆیان، ئەوەیان لاپەسندە، ووشەکە وەك خۆی وەرگرن. دیارە ئەوان دوای توێژینەوەو هەڵسەنگاندنێکی زۆر ئەم رێگایەیان هەڵبژاردوە. بۆیە باشتر وایە ووشەکە وەکو خۆی بەکاربهێنرێ، چونکە ووشەکە وەکو خۆی واتا پڕبەپێستەکە دەدا بەدەستەوە.

ئەم ووشەی ئێلیتە کوردی نییەو بێگانەیە بەزمانی کوردی، بەڵام لەبەرئەوەی لە گەلێ بواری زانستیدا رۆڵی دیار دەبینێ، بۆیە زمانی کوردی پێویستی پێی هەیە. وەرگرتنی ووشەکەش بەشێوە ئۆرگیناڵەکەی دەبێتە هۆی دەوڵەمەندکردنی زمانی کوردی. جا دەکرێ ئەم پێوەرە یا ئەم رێگاچارەیە بۆ هەموو یا زۆربەی ووشەی لەم جۆرە گونجاوبێ.

بەڵام وەرگرتنی ووشەی"نوخبەی" عەرەبی کە خۆی وەرگێڕدراوی ووشەی ئێلیتە، دەبێتە هۆی شێواندنی زمانی کوردی، چونکە ووشەکە: یەك ئۆرگیناڵەکە نییە. دوو خۆی وەرگێڕدراوە. سێ تێگەیشتنێك دەگرێتە خۆی کەکوردی نییە بەڵکو تێگەیشتنێکە سەرچاوەکەی نەتەوەی باڵادەستی عەرەبی داگیرکەرە.

راستر وایە ئەو ووشانەی ئەنتەرناسیونالن واتە نێونەتەوەیین وەکو خۆیان بهێنرێنە ناو زمانی کوردی، ئەگەر ووشەی کوردیشیان لە بەرامبەر بۆدابنرێ، ئەوا پێویستە لەبەر رۆشنایی واتای ووشە رەسەنەکەوە بێت، نەوەکو ووشەیەکی وەرگێردراو.

لەخراپترین باردا گەر ووشەیەکی کوردی بۆ ئەرکێك دانرا، ئەوا ئەو ووشە کوردییە، هەرچۆنێکبێ زۆرچاکترە لە ووشەیەکی عەرەبی، کەووشەی نەتەوەیەکی بێگانەی داگیرکەرەو لەم کەلتووروش سەرچاوە دەگرێ. بۆنمونە ووشەی هەڵبژاردە هەرچۆنێکبێ چاکترە لەنوخبەی عەرەبی، لەگەڵ ئەوەی ووشەکە دەکرێ رەخنەی لێبگیرێ.

نمونەیەکیتری وەرگێڕان لەووشە وەرگێڕدراوە عەرەبیەکەوە:"گەمارۆی زیرەکانە" کە لە"عقوبات زەکیە"ی عەرەبیەوە وەرگێڕدراوە. ووشەکە خۆی (Smart-sanction) سمارت سانکشیۆنی ئینگلیزییە. لەراستیدا ووشەی سمارت واتایەکی کتومتی زیرەك نییە، بەواتایەکیتر زیرەك واتای تەواوی سمارت نادا بەدەستەوە. سمارت لەسەرووی زیرەکیدایە، سمارت دەکرێ بۆ رێکوجوان بەکاربهێنرێ، سمارت دەکرێ بۆ کاری ناکاوی ژیرانە بەکاربهێنرێ. بۆیە زۆرجار کەوتنە ناو هەڵەیە گەر وەرگێڕان لەووشەیەکی وەرگێڕدراوی عەرەبیەوە بکرێ.

پێویستە بگوترێ، ئەو ووشانەی سەرچاوەکەیان عەرەبەو ووشەکە هی ئەوانە بۆ نمونە: قورئان، فەتوا، غەزا هتد. ئاساییە وەك خۆیان بەکاربهێنرێن یا بکوردێندرێن، بۆیە مەبەست لەو جۆرە ووشانە نییە، مەبەست لەو ووشانەیە کە بەعەرەبی کراون و لە بنچینەدا عەرەبی نین.

ئەو ووشانەی ئاسان نییە ووشەی کوردیان بۆدابنرێ، راستتروایە ووشەکان وەکو سەرچاوە رەسەنەکە بەکاربهێنرێن، هەروەها ئەو ووشە عەرەبیانەش کە تائێستا بەکاردەهێنرێن پاکبکرێنەوەو بەووشە رەسەنەکان جێگایان پڕبکرێتەوە. واتە بۆنمونە لەجیاتی ووشەی مەدەنی عەرەبی، (Civil) سیڤیل دابنرێ. لەجیاتی ئەخلاقی عەرەبی (Moral) مۆراڵ بەکاربهێنرێ، ئیتر بەمجۆرە.

www.kurdistannet.org

هەروەها ئەو ووشە عەرەبیانەی کەووشەی کوردیان لەبەرامبەردا هەیە، کە لەڕاستیدا گەلێجار ئەو ووشە عەرەبیانە شوێنی ووشە کوردیەکانیان داگیرکردووە، پێویستە ئەو ووشانە تووڕهەڵدرێن و زمانی کوردیان لـێ پاك بکرێتەوە.

جیا لەو گرفتانەی سەرەوە، کێشەیەکیتر کەزمانی کوردی تێیکەوتووە، کێشەی شێوەی نووسینە. واتە ئەو شێوەیەی ووشە سادەو لێکدراوەکانی پێدەنووسرێ. ووشە کوردیەکان بەشێوەی جیاجیا دەنووسرێن، هەندێ گۆڤارو رۆژنامە بەشێوەی تایبەت بەخۆیان دەنووسن. ماڤ ئەوەیان بەخۆیانداوە وەکو ناوەندێکی شارەزاو پسپۆڕی زمان هەڵسوکەوت بکەن. بۆ نمونە: ووشەی"**چی بکرێ**". هەندێ دەنووسن **چی بکرێ**، هەندێکیتر دەنووسێ **چیبکرێ**. دیارە ئەمە ووشەیەکی لێکدراوە. هەندێ ووشەکان لەیەکتر جیا دەکەنەوە، هەندێ بەیەکیانەوە دەنووسێنن. نمونەیەکیتر بەکارهێنانی پیتی"و" لە هەندێ ووشەدا، هەندێ یەك"**و**" دەنووسن، وەکو ووشەی"**کردوە**". هەندێ دوو"و" دەنووسن، واتە"**کردووە**" هتد. . . لەم دواییانەدا هەندێ سێ"**و**" لەهەندێ ووشەدا بەدوای یەکدا ریزدەکەن! من لەراستی یا چەوتی ئەو شێوە نووسینانە نادوێم، بەڵام ئەمە گرفتێکی زمانەکەمانەو پێویستی بەچارەسەر هەیە. چونکە ئەمە بووەتە هۆی سەرلێشێواندنی خوێنەری کورد، خوێنەر دەپرسێ ئایا کام شێوە نووسین راسترەو کام شێوە نووسین پەیڕەوبکرێ چاکترە؟!

دیارە لەبەر نەبوونی دەزگایەکی یا ناوەندێکی سەرەکی کەوا بۆ رێزمانی کوردی تەرخان کرابێ، بەشێوەیێ کەئەرکی پاککردنەوەو پاکڕاگرتن، گەشەپێکردن و مۆدێرنکردن هەروەها شێوازی نووسینی زمانی کوردی بگرێتە ئەستۆ، زمانی کوردی تووشی ئەو کێشانەو کێشەیتر بووە.

پێویستی هەبوونی ناوەندێکی ئاوا، جا ئەو ناوەندە ناوی ناوەندی رێزمانی کوردی بێ یا ناویتر گرنگ نییە، گرنگ ئەوەیە هەبوونی ئەو ناوەندە یەکێ لەپێداویستییە زۆر لەپێشەکانە. ئەمەش پەیوەندی بە نەتەوەو گشت هەیە، بۆیە گەورەترە لە بەرژەوەندی تایبەتی ئەو پارت و ئەم پارت یا ئەو دەزگا و ئەم ناوەند.

ئەمرۆ لەکوردستاندا دوو دەسەڵات هەن، کەهەردوولایان وەکو حکومەت توانای زۆریان هەیە، واتە توانای دارایی، جێگا، خەڵك و کەرستەیتری پێویست، بۆیەش ئەوان دەتوانن و پێویستە لەسەریان ئەم دەزگایە دروست بکەن. وە پێویستیشە ئەم کارە شارەزا و زمانزانانی دەرەوەو ناوەوە بگرێتە خۆی و یەکگرتووبێ، تاکو ئەم دەزگایە رەوایەتیەکی سەرتاسەر یا بەلایەنی کەم زۆربە وەربگرێ و کارەکانیان بۆ خوێندەوارانی کورد لەناوەوە و دەرەوەدا ببێتە ستاندارد.

بە هەبوونی ئەم جۆرە ناوەندە یا دەزگایە دەتوانرێ ئەم کێشانەی کەزمانی کوردی لە خواروو و رۆژهەڵاتی کوردستاندا تووشی بووە چارەسەر بکرێ.

بۆ نمونە بە دەرکردنی فەرهەنگێکی ساڵانەی کوردی – کوردی وەك بۆ نمونە فەرهەنگی ساڵانەی ئۆکسفۆردی ئینگلیزی – ئینگلیزی، زۆربەی ئەم گرفتانە نامێنن. واتە فەرهەنگێکی ساڵانە کەووشە نوێکان بگرێتەخۆی، واتاکانیان بۆ خوێنەر روونکاتەوە، رۆڵ و تایبەتمەندی رێزمانییان روونکاتەوە، هەروەها شێوەی نووسینیان بەخوێنەر بگەیەنێ، تاکو خوێنەر بتوانێ بەشێوەیەکی گونجاو و راست بەکاریان بێنێ.

لەبەرئەوەی گۆڕانی زمان شتێکی جیانەکراوەیە لەو گۆڕانکاریانەی جیهانی ئەمرۆدا، دەرکردنی فەرهەنگی ساڵانە کارێکی پێویستی لەپێشی هەر ناسیۆنێکە. دیارە لە زۆربەی وڵاتان دەرکردنی فەرهەنگی ساڵانە زۆر سروشتییە. راستە کورد توانای ئەو وڵاتانەی نییە، بەڵام ئەم کارە دەکرێ گەر مەبەست و ویست هەبێ.

www.kurdistannet.org